

Marcus Svensson, student vid Lunds universitet och medlem i Tria, har skrivit sin magisteruppsats i statsvetenskap om fackföreningsrörelsen i Nicaragua.

Fackföreningsrörelsen på frammarsch i Nicaragua

Nicaragua är det fattigaste landet i Latinamerika efter Haiti. Det är platsen där man störtade en diktator och under elva år konsoliderade en socialistisk revolution.

Sedan sandinisterna röstades bort 1990 har den politiska strategin stavats privatiseringar, inflationsbekämpning, nedskärningar i offentliga sektorn och exportledd tillväxt. Det som med andra ord brukar sammanfattas neoliberalism. Nicaragua har öppnat sig för de globala marknadskrafterna i hopp om utländskt kapital, ökade arbetstillfällena och amerikansk gunst.

Jag anlände till Managua i mitten av januari och stannade i drygt två månader, för att genom en så kallad Minor Field Study samla information till min magisteruppsats i statsvetenskap vid Lunds universitet. Jag ställde mig frågorna hur den ekonomiska globaliseringen påverkat fackföreningsrörelsen i Nicaragua, och hur denna i sin tur svarat på den globala marknadens förändringar.

Mot bakgrund av att fackföreningarna i Nicaragua, efter dramatiska medlemsförluster under 1990-talet, under senare år faktiskt ökat i medlemsantal och tillsynes också förstärkt sin politiska roll var den övergripande ambitionen att svara på hur fackföreningar i utvecklingsländer bäst anpassar sig till en ekonomisk globalisering karakteriserad av neoliberala värderingar.

”Mot 2007! För en framtid med en regering för folket!” står det på den vita fana som möter mig när jag kliver in på FNT:s anspråkslösa kontor i stadsdelen Bolonia i Managua. FNT (Frente Nacional de los Trabajadores) grundades 1990 och är paraplyorganisation för sju nationella fackföreningar i Nicaragua. Bland medlemsorganisationerna representeras bland annat universitetsanställda och professorer, sjukvårdsanställda, industriarbetare och arbetare i informella sektorn. FNT är politiskt och ekonomiskt självständigt men *samarbetar* politiskt med partiet FSLN, sandinisterna. Arbetarorganisationen är den överlägset största i Nicaragua.

José Ángel Bermudez tar emot på sitt rum. Den svala luftkonditioneringen blir rena köldchocken jämfört med temperaturen utanför. Managua är på väg in i en högvärmeperiod och hettan ligger som ett lock över den kuperade staden med de stora genomfartslederna. José Ángel Bermudez är ”Secretario Ejecutivo” och administrativt ansvarig för FNT. Han skrattar gemytligt så att ögonen blir till smala streck mellan kinder och ögonbryn. De följande dagarna ger han mig en översikt av fackföreningsrörelsens struktur i Nicaragua och den nuvarande politiska och ekonomiska situationen i landet. Med tålamod lyssnar han på min rostiga spanska och svarar på frågor. Han introducerar mig också för ledarna i CST-JBE (Confederación Sindical de Trabajadores – José Benito Escobar), en av medlemsorganisationerna i FNT.

CST-JBE organiserar arbetare i informella sektorn och inom industrin. I den senare ingår ”maquilaarbetare” – d.v.s. arbetare i företag inom de frihandelszoner som växer i Nicaragua och som idag anställer närmare 70 000 personer. Med min utgångspunkt i ekonomisk globalisering har jag ett särskilt intresse för dessa företag och anställda; de befinner sig inom en sektor som är ytterst beroende av världsmarknaden och internationella investerare.

Besök i en frihandelszon

Miguel Ruiz är ansvarig för internationella kontakter på CST-JBE. Han ansvarar också för kontakterna med flera fackföreningar i maquilafabrikerna. Arbetsförhållandena och de

fackliga rättigheterna inom frihandelsområdena är väl kända för var och en med internationellt fackligt intresse, eller för alla som läst Naomi Kleins ”No Logo”. Nicaragua är inget undantag. Mycket låga löner, långa arbetsveckor i dålig arbetsmiljö, avskedanden för facklig organisering. Listan kan fortsätta.

Utmaningen för maquilaarbetare som vill förbättra sin situation är oftast att organisera arbetare i smyg, främst i bostadskvarteren. När facket väl är bildat och godkänt av arbetsministeriet – och får stöd från CST-JBE – är det svårare för företagen att bekämpa de anslutna.

Miguel Ruiz lyckas få till stånd ett besök för mig i en maquila-fabrik i Diriamba någon timme utanför Managua. Fabriken heter Guanica och syr kläder åt bland andra Wal-Mart. Det är annars väldigt svårt att få komma in i frihandelszonerna, vilket jag blir varse om senare. Diriambafabriken blir det enda besök jag tillåts göra i en maquila i Nicaragua. Med mig på besöket har jag José Ángel Bermudez son, med samma namn. Han pratar bra engelska och jag vill ha med mig en tolk för detta spännande och viktiga besök. Det visar sig vara en god idé då många av arbetarnas dialekt är svår att förstå.

Den lokala fackföreningen på Guanica heter ”Sabado 11” och leds av 22 år gamla Santos Enrique Gutierrez Garcia. När denna modiga unga man startade fackklubben 2003 fick han sparken. Han gick till domstol som dömde i hans favör och företaget tvingades återanställa honom. Nu ser jag hur personer ur företagsledningen klappar honom på axeln och skämtar för att visa sina besökare vilket jovialiskt samarbete de har med facket.

Guanica tillhör förmodligen de bättre – eller snarare mindre dåliga – maquilas sett ur arbetssynpunkt. Det är nog också därför som företaget uppträder öppet och välkomnande när jag är på besök. Jag får tala med Santos Enrique Gutierrez Garcia i enrum och fritt gå runt på fabriken för att prata med arbetare eller fotografera. Arbetstempot verkar inte alltför stressigt, toaletterna är ok, flera dörrar är öppna för att släppa in luft och det är musik i högtalarna. Men när jag och José Ángel Bermudez junior några timmar senare kliver ut ur fabriken har vi båda huvudvärk. Kanske är luft och bullernivå inte helt tillfredställande ändå.

En del arbetare vi talat med är uppenbarligen mycket försiktiga med sina uttalanden, andra är frispråkiga. Av de ca 1800 anställda är knappt 450 medlemmar i facket. Anslutna eller ej – de flesta verkar nöjda med vad Santos Enrique Gutierrez Garcia uppnått i sin fackliga kamp hittills: tillgång till dricksvatten för alla arbetare samt säkra och näraliggande cykelparkeringar för de anställda. Lönefrågan har inte ens diskuterats – det skulle bara leda till avskedanden enligt Santos Enrique Gutierrez Garcia. Jag påminns om den avgrundslika skillnaden i verklighet mellan arbetare i Nicaragua och i Sverige.

Även om besöket i Guanica blir enda gången jag får komma in i en maquilafabrik träffar jag flera andra fackligt anslutna arbetare som tjänar sitt uppehälle i frihandelszonerna. Främst rör det sig om unga kvinnor, vilka utgör den övervägande delen av maquilaarbetarna. Jag möter dem via CST-JBE som upplåter sina lokaler åt lokala klubbmöten och facklig utbildning. Jag träffar också oorganiserade maquilaarbetare som jag letar upp utanför den fackliga organisationen.

En rörelse som demokratiserats

Honnörsord i det tjugoförsta århundradets globala ekonomi är flexibilitet. Detta uppnås i sin tur genom bland annat outsourcing och korttidskontrakt. I Nicaragua är båda mycket närvarande. Maquilafabrikerna ägs inte av de företag de producerar åt, utan är självständiga underleverantörer. På så vis kan de stora varumärkes- och affärskedjorna i Nordamerika och Europa frånsäga sig ansvar från arbetsmiljö och löner. Med osäker orderingång och för att

hålla arbetare "lojala" anställer underleverantörerna sina arbetare på korta kontrakt. En månad, tre månader, sex månader. De som inte är beredda att jobba övertid eller på söndagar, eller som visar tendens till fackligt engagemang, löper stor risk att bli utan förlängt kontrakt. Det gäller inte bara maquilasektorn.

Coca Cola hade tidigare 6000 anställda i Nicaragua. Idag är de 300. Det beror inte på att färre människor jobbar åt företaget, utan på att de flesta är "underkontrakterade". Istället för fem personer anställda för en lastbilslast har numera bara chauffören kontrakt. Han får i sin tur betala medarbetare för på- och avlastning. Dessa arbetare anställs i regel för dagen och saknar därmed arbetstrygghet. Inte heller har de rätt till socialförsäkring och semester, vilket Coca Cola tjänar pengar på. Eftersom det i praktiken är omöjligt att bilda en fackförening utan en klar arbetsgivare står de utan organisation. FNT har dock arbetat hårt de senaste åren med att påvisa anställningssambanden och organisera Coca Colas osynliga arbetskraft.

Den 11 februari är det konstitutionell kongress för FNT på Hotel Las Mercedes i Managua. Det är en fest i den fackliga kampens tecken. Dansuppvisning av unga flickor i traditionella klänningar. Brinnande tal om ett rättvisare samhälle. Val av ledare. Tal av europeiska fackliga representanter som samarbetar med FNT:s organisationer. Sång av en grupp norska LO-medlemmar som är på besök. Godkännande av konstitutionella ramar. Mat och dryck.

Då och då mellan de olika mötespunkterna ställer någon sig upp och får med övriga deltagare i ett rungande: "Ni un paso atras! Ni un paso atras!" – Inte ett steg bakåt!

Nicaragua och Sverige har starka samarbetstraditioner sedan revolutionens och Olof Palmes dagar. Det samarbetet har fortlöpt oavsett de båda ländernas regeringsfärger. Sverige tillhör vid sidan om Japan, Tyskland och USA de största bidragsgivarna till Nicaragua. Som svensk i landet möts man med respekt och stort intresse. Tyvärr har emellertid det stora fackliga samarbetet mellan Nicaragua och Sverige avbrutits sedan en korrupsionsskandal i CST 1995-96, då pengar försvann från LO och Olof Palmes internationella center.

Sedan dess har CST delats upp i CST och CST-JBE, där den förra sparkats ut ur FNT-samarbetet. CST är idag mycket mindre än CST-JBE och fungerar mest som en skalorganisation med färre medlemmar. Överhuvudtaget har FNT och dess medlemsorganisationer arbetat hårt för att öka ekonomisk och politisk transparens, och för att bygga ett demokratiskt fack från och för gräsrotterna. Det har redan givit resultat i en lång rad nya samarbeten med fack från bland annat Europa. Man hoppas mycket på att även svenska fackföreningar ska upptäcka vilket arbete man lagt ner på att demokratisera och modernisera sin organisation.

I min uppsats konstaterar jag att den neoliberal policy som de nya regeringarna fört sedan 1990 skadat fackföreningsrörelsen i Nicaragua hårt. Medlemsförlusten har inom vissa organisationer varit över 50 procent. När arbete i den formella sektorn försvunnit och ersatts av (men bara till viss del) låglönejobb i frihandelszonerna har den fackliga kraften försvagats. Nicaragua har gett sig in i vad som brukar kallas "The Race to the Bottom" – en tävling om de multinationella företagens gunst.

Det riktigt intressanta är emellertid – och detta innehar huvudfokus i min uppsats – att Nicaragua under senare år har lyckats vända den negativa trenden av förlorade medlemmar till en ökning i medlemsantal. På så vis är man något av ett undantag i den globala fackföreningstrenden av minskade medlemmar.

För att förstå, analysera och förklara denna positiva vändning för den nicaraguanska fackföreningsrörelsen använder jag en teoretisk modell av de kanadensiska forskarna Lévesque och Murray. Denna modell hävdar att det finns tre särskilt viktiga fackliga resurser

som måste förstärkas i en allt mer globaliserad värld: *intern solidaritet* (särskilt demokrati och kommunikation), *extern solidaritet* (samarbete med andra fackföreningar såväl nationellt som internationellt och samarbete med andra sociala rörelser) och *offensiv agenda* (en autonom agenda som inte bara är defensiv utan tydligt och på olika nivåer uttrycker egna visioner och mål).

Enligt mina studier har fackföreningsrörelsen i Nicaragua lyckats förstärka samtliga tre faktorer. Särskilt har man förbättrat de demokratiska strukturerna och utvecklat (och utvidgat) samarbetet med andra fack och sociala rörelser. Detta är sannolikt orsaken till den positiva medlemsutvecklingen och till att främst FNT idag blivit en viktig och frekvent röst i den nicaraguanska samhällsdebatten.

I Nicaragua älskar man att småprata

Under min tid i Nicaragua passar jag på att resa runt i landet så mycket som tiden tillåter. På knapp budget är det främst bussar som står till buds: gula amerikanska skolbussar som numera fungerar som kollektivtrafik på dåligt underhållna vägar. Men ju längre åt den otillgängliga och vilda östkusten man kommer ju mer får man förlita sig på båtar. Det är inget för den som lätt blir åksjuk eller är noga med säkerheten.

Nicaragua kallas för vulkanernas och sjöarnas land och är på sina håll oändligt vackert med böljande regnskog, slingrande djungelfloder och spetsiga vulkantoppar. Men landets främsta behållning är människorna. Det låter som en sliten klyscha och jag har aldrig varit i ett land där människor generellt är otrevliga, men det intresse för social kontakt och samtal som jag möter i Nicaragua har jag inte upplevt tidigare. Varje taxiresa (och det blir det många om man bor i oplanerade Managua) kan utvecklas till en diskussion om politik, livet eller kärleken. "Nicas" gillar nästan alltid att småprata om stort och smått och bjuder gärna på sig själva.

När man så faller för invånarna i detta land av fattigdom, krigsinvalid, enormt rika, kriminalitet, skönhet och korruption blir sorgen stor över att utvecklingen går så trögt. Och framförallt att misstron är så utbredd mot allt och alla som har någon form av maktposition. Många trodde på revolutionen och socialismen men dåligt ledarskap och amerikansk intervention satte stopp för den. Idag betvivlas revolutionens ledare lika mycket som högerpartiernas företrädare.

Jag undrar slutligen: hur kan fackföreningsrörelser i utvecklingsländer främst stödjas av oss i den så kallade industrialiserade världen. Svaret som José Ángel Bermudez ger mig är inte nytt men tål att upprepas: "Det måste byggas allianser. Allianser mellan producenter i utvecklingsländer och konsumenter i väst".

Kapitalet har sedan länge blivit globalt, och fackföreningsrörelsen måste följa efter. Den devisen är känd. Ett ökat bilateralt såväl som multilateralt samarbete mellan fackföreningar i olika länder måste utvidgas och förstärkas. För fackföreningar i fattiga länder som Nicaragua är naturligtvis finansiellt stöd oerhört viktigt. Men det är inte främst ekonomiskt som kampen mot de negativa effekterna av den globala marknaden ska föras. Då hade redan striden varit förlorad. Det är initiativet, agendan, som måste återtas och relationen mellan arbetare och konsumenter på olika platser som måste fördjupas. Genom att exponera missförhållanden i produktionen för konsumenter är det möjligt att skada också multinationella företags varumärke. Och varumärket är akilleshälen för de flesta företag idag.

Samtidigt förefaller det som att fackföreningar och andra sociala organisationer fokuserar så mycket på de dåliga exemplen att konsumenter ställs utan goda exempel, eller med andra ord ställs utan konsumeringsalternativ. Då kan inte ett "race to the bottom" vändas. För att sporra företag till socialt ansvarstagande måste konsumenter kunna få chansen att belöna de som uppträder bra, eller åtminstone avsevärt bättre än sina konkurrenter.

På den globala nivån har bland annat fackliga påtryckningar på IMF och Världsbanken lett till så kallade Poverty Reduction Strategy Papers. Det är policys som de 80 procent fattigaste länderna i världen måste utarbeta för att erhålla lån med låg ränta samt skuldavskrivningar från de internationella finansinstituterna. I utarbetandet av dessa policys ska det civila samhället, inklusive fackföreningar, vara representerade. Detta är en regel som ofta inte efterföljs i praktiken. Inte heller i Nicaragua.

Regeringen ignorerar FNT och dess medlemsorganisationer – den överlägset största fackliga representanten i Nicaragua – när dessa strategier för fattigdomsbekämpning ska utarbetas. Istället bjuds lojala fackförbund som CUS in till samarbete, arbetarorganisationer som ofta representerar ”fackklubbar” uppsatta av arbetsgivaren på lokala arbetsplatsen och som tillhör den politiska högerkanten.

När jag talar med CST-JBE:s ledare är de mycket upprörda över att det fungerar så här. Att det inte finns någon kontroll över ifall det civila samhället verkligen är representerat, såsom IMF och Världsbanken föreskriver. IMF och Världsbanken är inte immuna mot påtryckningar, särskilt inte då sådana kommer från regeringar. Det är en viktig uppgift för fackföreningar och andra sociala organisationer att informera och utöva tryck mot sina regeringar att påverka IMF och Världsbanken att bättre garantera det civila samhällets inflytande på sociala frågor i utvecklingsländer.

Managua är en stad utan gatunamn eller stadsplanering. Det är dammigt och varmt och taxitutorerna kan driva en till galenskap. Klockan sex på kvällen blir det mörkt och då dör det mesta av gatulivet. Det blir osäkert att vistas ute och också den kortaste färdsträcka bör göras med taxi. Även på dagarna får man se upp när taxin fastnar i gatukorsningar eller man besöker en marknad. Jag blir rånad på mitt armbandsur klockan fyra en söndagseftermiddag, på en trottoar mitt i staden bland människor och bilar.

Ändå saknar jag snart Nicaragua när jag återvänder till Sverige. I ett land där framtidsoptimismen ibland verkar obefintlig finner många sanna glädjämnen i små saker som jag själv för länge sedan glömt att verkligen uppskatta. Som att småprata till exempel.

Marcus Svensson

Om du är intresserad av att läsa uppsatsen i sin helhet (30 sidor, skriven på engelska) går det bra att mejla till:

textochfotomalmö@yahoo.se

Uppsatsen ska också finnas tillgänglig hos SIDA och på Lunds universitet.

1. Managua

Managua är grönt och vackert beläget. Men skenet på ytan bedrar. Sjön är så förorenad att bara de allra hungrigaste fiskar i den. Stan är skitig och illa planerad sedan jordbävningen 1972 raserade det mesta av bebyggelsen.

2. Klotter

"Mindre propaganda, mer information. Nej till CAFTA." Arbetare och fackföreningsrörelse fruktar frihandelsprojektet CAFTA som håller på att slutas mellan USA och Centralamerika. Avtalet innebär bland annat att subventionerade amerikanska jordbruksprodukter får konkurrera med nicaraguanska bönder på dessas hemmamarknad.

3. Familjen Soza

Alla vuxna i familjen Soza arbetar eller har arbetat i maquilas i frihandelszonerna. Sonen Antonio 18 år, dottern Delia 25 år, mamma Delia 55 år, dottern Esmelda 20 år och äldste sonen Iván 38 år. De små barnens mamma är inte med på fotot, hon är på arbetet – en maquila. Lönen i dessa fabriker ligger på runt 2-3 dollar om dagen.

4-8. Guanica

Frihandelszonen i Diriamba utanför Managua har bara en fabrik, Guanica. Här arbetar ca 1800 personer med att tillverka kläder åt bland annat Wal-Mart. Prislapparna sätts på redan här och visar arbetarna hur liten del av värdet på produkten som kommer dem till del. Ungefär en fjärdedel av de anställda är fackligt anslutna, men fackklubben växer hela tiden och rädslan för att bli medlem börjar avta.

10. Kongress

FNT:s kongress är en fest. Här dansar norska LO-medlemmar med maskeradklädda underhållare. I röd klänning syns Christine Parker som är ansvarig för LO Norges samarbeten i Latinamerika.

11. Leon

Staden Leon, några mil norr om Managua.

12. Rio San Juan

Rio San Juan förbinder Nicaraguasjön med Karibiska havet och flyter genom djungel och vildmark. Innan Panamakanalen började att byggas fanns långt gångna planer på att förvandla floden till en kanal mellan Stilla Havet och Atlanten.

13. CST-JBE

CST-JBE:s huvudkontor i Managua kallas Casa Obrero, Arbetarhuset.

14. Ruiz och Morales

Miguel Ruiz är ansvarig för internationellt samarbete och för flera maquilafack inom CST-JBE. Andrea Morales ansvarar för genusfrågor som fått en allt viktigare ställning inom fackföreningsrörelsen i Nicaragua.

15. Barbosa

Luis Barbosa är CST-JBE:s president.

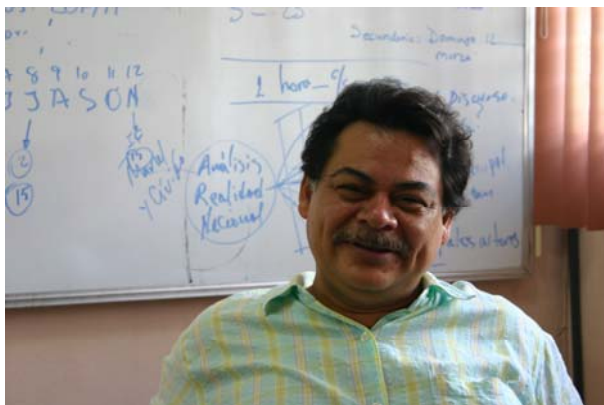
16. Monument

Många arbetarmonument sedan revolutionen har förfallit. Men FNT:s staty står kvar. ”Endast arbetarna och bönderna finns med till slutet”.

17. FNT

FNT:s huvudkontor i Managua är anspråkslöst.

18. Bermudez

José Ángel Bermudez är administrativt ansvarig i FNT. En mycket glad och hjälpsam man med ett fantastiskt minne för siffror.

19. Fackledare

Representanter för fackklubben på maquilan Roo Hsing Garment Co i Managua. De hotas öppet av företaget: de måste sluta "ställa till problem" om inte tillverkningen ska flyttas till Kina där lönerna är lägre. Närmast sitter ledaren Leonor Jimenez.

20. Fackmöte

Fackklubben på maquilan Mil Colores håller möte i CST-JBE:s lokaler. Representanter har valts och de svär på att företräda arbetarnas intresse. Omvald ledare är Damaris Meza Guilleri, trea från vänster. Hon har just kommit hem från en två veckors tur i USA, där hon på inbjudan av amerikanska arbetarorganisationer åkte runt och föreläste och arbetsförhållandena i de nicaraguanska frihandelszonerna.

21. Slogan

"Ni un paso atras!" Inte ett steg bakåt är FNT:s slogan.

22. Författaren

Undertecknad framför en av de berömda revolutionära väggmålningarna i Leon.